

The Abraham Arbesfeld
Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

*Halacha in the
Shoah: Legal &
Emotional
Components*

Rabbi Aryeh Hendler

כח' חשוון תש"ע • November 15, 2009

א. על מצות תפילין

1. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף לו ע"ב

והא אמר רבה בר רב הונא ספק חשיכה ספק לא חשיכה לא חולץ ולא מניח הא ודאי חשיכה חולץ התם בערב שבת איתמר מאי קסבר אי קסבר לילה זמן תפילין שבת נמי זמן תפילין אי קסבר שבת לאו זמן תפילין לילה נמי לאו זמן תפילין דמהיכא דממעטא שבת מהתם ממעטי לילות דתניא ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וימים טובים דברי רבי יוסי הגלילי ר"ע אומר לא נאמר חוקה זו אלא לפסח בלבד נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לר' עקיבא דתניא ר' עקיבא אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות ובימים טובים ת"ל והיה לאות על ירך ולטוטפת בין עיניך מי שצריכין אות יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות... ואמר רבינא הוה יתיבנא קמיה דרב אשי וחשך והניח תפילין ואמרי ליה לשמרן קא בעי להו מר ואמר לי אין וחזיתיה לדעתיה דלאו לשמרן הוא בעי קסבר הלכה ואין מורין כן

2. רש"י שם

קסבר הלכה: דלילה זמן תפילין הוא: ואין מורין כן: שמא ישכחם וישן בהן מדקאמר ליה לשומרן קבעינא:

3. טור אורח חיים סימן ל

זמן הנחתן בבקר משיראה חבירו הרגיל עמו קצת ברחוק ד"א ויכירנו אע"ג דקיימא לן לילה זמן תפילין הוא אלא שאין מורין כן היינו לענין שאם היו בראשו וחשכה שאין צריך לחלצן אבל לכתחלה אין להניחן קודם הזמן הזה ואם צריך לילך לדרך יכול להניחן קודם זמנן בלא ברכה ולכשיגיע זמנן ימשמש בהן ויברך וה"ר פרץ כתב כיון דקיימא לן דלילה זמן תפילין הוא אלא שאין להניחן בלילה משום גזרה שמא ישן בהן מי שרוצה לצאת לדרך יכול להניחן קודם זמנן ולברך עליהן מיד וא"א ז"ל לא כתב כן

4. עלי מרורות, הרב משה יהושע אהרנסון, נסיונות, עמ' 236

Rav Moshe Yehoshua Aharonson was appointed as the rav of Sanik in the Gustanin region in 1937. Upon the outbreak of the war he resided for a time in Warsaw and Lodz, but returned to his congregation. From there he was exiled to the labor camp in Kunin. He was subsequently transferred to several camps, including Hohenzaltz, Auschwitz, Buchenwald, Thereisenstadt- from where he was liberated. Throughout the entire war the rav kept a diary in which he recorded the terrible times that he endured in the various camps. A separate section of the diary includes halachic questions that he was asked during the Shoah, and his responses. This diary was published under the title "Alei Merorot". After the Shoah, Rav Aharonson served as rav of a DP camp in Austria. In 1951 he made aliya and settled in Petach Tikva.

אבל בנ"ד דלא אפשר בודאי טוב גם בלילה לאחר השינה כשעומד לעבודתו להניחם דאל"כ יבוטל לגמרי ימים ושנים ממצותן ואפשר כל ימי חייו כי לא נראו קוי החופש ואמרנו שעבדים נהיה לעולמים, גם כי ליכא למיחש לשינה כי בנפשו הוא אם יישן אחר צלצול לעמידה בהמחנה כנודע

ותכתב זאת למזכרת, מצוה שמסרנו נפשינו עליה, בבונא אושביץ תיכף אחרי הרחיצה השכם באישון לילה הזמן דחוק לעבודה, השוטרים אצים בגזרות שונות, לא אחד מוכה על לא דבר, ופה ושם עומדים שורות ארוכות דוחפים את עצמם לא ללחם ולא לקוה (קפה), רק לקיים מצות הנחת תפילין, אחד עומד ומשגיח שבל יתעכב אי מי לומר איזה תפלה רק פסוק ראשון שמע ישראל, ויחלצם וימסרם לחבירו, אחר עומד על המשמר להנצל מהגסטפא. ובמעמד כזה ביארתי אז ה"הלכה ואין מורין כן" בדרך הגיוני ידוע התיאור "יום" מוגבל לזמן חירות ו"לילה" - לחשכת הצרות ושעבוד הגלות. ובכן ההלכה היא כי גם בזמן חשכת הלילה ובבית עבדים שאנו נמצאים כעת בכ"ז אנחנו חייבים לקבל עול המצוות אבל זה כ"א לעצמו אבל אין לחייב לאחרים אין מורין כי קשה הדבר מאד מאד לקבל עול מלכותו בזמן שהננו עבדים לעבדים. אבל באמת ההלכה לילה זמן תפילין הוא ומחשכת לילה הצלמות נקח תקות חרות מאות התפילין כי בחזקת יד הוציאנו, ועבד שהניח תפילין יצא לחירות.

ב. ארבעת המינים

5. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף כז עמוד א

מתני'. שני שעירי יה"כ מעכבין זה את זה. שני כבשי עצרת מעכבין זה את זה.... וד' שבלולב... מעכבין זה את זה.

6. טור אורח חיים סימן תרנא

ואלו הד' מינין מעכבין זה את זה שאם חסר לו אחד מהן לא יברך על הנמצאים בידו

7. בית יוסף אורח חיים סימן תרנא

וכתב הרא"ש (סי' יד) בשם הראב"ד (תמים דעים סי' רלג) דכשם שאמרנו ביבשים שנוטלין אותם לזכרון בעלמא כדי שלא תשתכח תורת לולב הכי נמי במקום שיש לו לולב ואין לו אתרוג אף על פי שמעכבין זה את זה ואין מברכין על הלולב בלא אתרוג אפילו הכי מצוה ליטול את הלולב לבדו בלא אתרוג לזכרון בעלמא כדי שלא תשתכח תורת לולב ולפי שדברים אלו כתבם הראב"ד לפי סברתו שסובר שאין מברכין על לולב יבש אפילו בשעת הדחק אלא שנוטלין אותן בידיים כדי שלא תשתכח מהם תורת לולב ולא נראו דבריו בעיני הרא"ש אלא דבשעת הדחק מברכין עליו ואם כן אין ראייה לומר דכשחסר מין אחד יטול שאר המינים מפני כך השמיט רבינו דין זה ומהר"י קולון כתב בשורש מ"א בשם בעל ההשלמה שאם אין לו אחד מהמינים יביא השאר ויברך עליו והוא ז"ל תמה עליו ודעתו שלא יברך אבל יטלם כדי שלא תשתכח תורת לולב

8. בית יוסף אורח חיים סימן תרנא

כתוב בהגהות אשרי (שם) דהא דארבעה מינין מעכבין זה את זה דוקא ביום טוב ראשון אבל ביום טוב שני אין מעכבין ואפילו אין לו אתרוג יטול שאר מינים ויברך דהא דרשינן לקיחה תמה למעוטי חסר ודרשינן נמי לארבעה מינים שמעכבין זה את זה הילכך כי היכי דלקיחה תמה פוסלת אתרוג חסר דוקא ביום טוב ראשון הכי נמי לקיחה תמה המעכבת בארבעה מינים דוקא ביום טוב ראשון וכן הלכה, מאור זרוע (ח"ב סי' שח סה.) עכ"ל. וכן כתב המרדכי (סי' תשמט) בשם רבינו תם מאורלייני"ש וכתב ואף על פי שראבי"ה (סי' תרצז) חולק הוא נראה לו לעשות מעשה כדברי רבינו תם מאורלייני"ש ואין דעת הפוסקים כן שהרי סתמו דבריהם ולא חילקו בדבר זה בין יום טוב שני לראשון... הילכך הואיל ופולגתא דרבוותא אמינא מספיקא דאין לברך

9. שו"ת מקדשי השם, הרב צבי הירש מייזליש, שער מהמדים סי' י

Rav Tzvi Hersh Maizlish was born in 1902 in Oihel, Hungary and died in 1974 in Chicago. He was ordained from Rav Meir Arik. In 1924 he served as rav and rosh yeshiva of Yeshivat Etz Chaim in Neimark in Galicia. From 1932 he served as rav of Vitzin in Hungary. During the war he was taken to labor camps in Hungary. Subsequent to the Nazi conquest of Hungary he was sent to Auschwitz. Upon the completion of the war he served as chief judge in a special beit din in Bergen Belsen and in the British Quarter designed to free agunot. In 1947 he emigrated to the United States where he served as the rav of Congregation "Shearit Yisrael" in Chicago. His published works include: "Responsa Binyan Tzvi" (1939), "Responsa The Sanctifiers of The Name" (1955), "Chiddushi Binyan Tzvi" (1981). Rav Maizlish recounts his story during the Shoah in the introduction to "Responsa The Sanctifiers of The Name". This volume functions as a collection of responsa that were provided by Torah sages in Europe prior to the destruction. They were subsequently killed in the Shoah. Rav Meizlish perpetuates their memory by publishing their words

בשו"ע, תרנ"א סעי' י"ב, מבואר, דד' מינים מעכבין זה את זה, ע"ש. ובשו"ת מהרי"ק, שורש מ"א סק"ג, הביא בשם בעל השלמה, שאם חסר לו אחד מהד' מינים, יברך על השאר שיש לו, ע"ש. וזקני, הגאון ז"ל, בחכמ' צבי סי' קס"א, כתב, דדעה זו היפך משנתינו והיפך כל הפוסקים, ע"ש. והב"י הביא דעת ר"י מאורלייניש דביו"ט ב', דחסר כשר, ה"ה אם חסר איזה מין לגמרי, יטול שאר מינים, וראב"י חולק. והא"ז הסכים לדעת ר"י, והב"י חולק, ע"ש. ובסידור דרך החיים, וחיי אדם כלל קמ"ט, דבחסר מין אחד, ינענע בלי ברכה, ע"ש

10. שולחן ערוך אורח חיים סימן תרנא סעיף יב

ד' מינים הללו מעכבין זה את זה שאם חסר לו אחד מהם לא יברך על השאר, אבל נוטל לזכר בעלמא, (בין ביום א' בין בשאר ימים) (הרא"ש ורבינו ירוחם נ"ח ח"ג מהרי"ק שורש מ"א)

11. ביאור הלכה סימן תרנא ד"ה אבל נוטל

אבל נוטל לזכר בעלמא - וצריך לזהר שלא יכוין לשם מצוה דיש בזה משום בל תגרע כמו שכתב הט"ז בסקי"ז ובאמת כן הוא מפורש בהדיא בספרי ראה עי"ש.

12. אדני נחושת, הרב יום טוב הלוי שוורץ, הקדמה, עמ' א

Rav Yom Tov Halevi Schwartz, a student of Yeshivat Chachmei Lublin, fled to the Russian border upon the outbreak of the war. He returned to Kharkov, was afflicted by typhus, and upon his recuperation he joined his family in Ushpitzin. He experienced the building of the Auschwitz death camp, from where he was sent to the ghetto in Bendin and several labor camps. Following the war he was a rav in Brooklyn.

בלובלין לא היה אתרוג ורק אצל מו"ר הגאון האדיר קדוש אלוקי מרן מהרא"צ פראמער צוק"ל מקאזיגלוב היה אתרוג היבש משנה הקודמת, והוא בעצמו עמד כמה שעות עם האתרוג בידו ומסר לכל אחד בידו הקדושה ואמר לכל אחד

שיברך בלא הזכרת השם, ומאות יהודים או אולי אלפי יהודים עברו על ידו, ולא ידעתי אז כי לא אזכה לראות עוד את יהודי קדוש זה הנצמד בקירות לבי תמיד כל ימי חי, זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל

13. שו"ת מקדשי השם, הרב צבי הירש מייזליש, שער מחמדים סי' ו

קל להבין שתחת יד הנוגשים הנאצים במחנה אושוויץ, בלתי אפשרי הי' לקיים כל מצוה, הכרוכה בביצועה בפעולה חיצונית, שאפשרי לראותה בעינים. היות שהנאצים עלולים היו, את כל מי שפגשו בכצוע מעשה מצוה כזאת, לרצחו נפש. ועל כן, אפשר לתאר עד כמה קשה, וכרוכה במסירות נפש, היתה קיום מצות נטילת לולב ואתרוג בחג הסוכות. הקושי היה כפול. ראשית, עצם השגת ארבעת המינים, בתנאים ששררו במחנה, היתה בלתי אפשרית. ושנית, אם בדרך נס הצליחו כבר להשיגם, הי' קשה לקיים המצוה מבלי שהס"ס ישיגוהו בדבר. אולם, בע"ה, עלה בידי להשיג פעם, לפני חג הסוכות, אתרוג ולולב ישן מלפני שנה, שהביאו אתם יהודי לודז', שהובלו אזי למחנה אושוויץ. כך יצא לי שהיו בידי שלושת מינים, אתרוג, לולב, וערבות שלקטתי על יד הנהר שעבר על יד המחנה. ואת שלושת המינים העברתי בסתר לעוד יהודים, בכדי שיוכלו לקיים מצות נטילת לולב. ולשמחת לבם לא היתה גבול, שבמצבם העגום הזה, יוכלו לקיים מצות לולב לכל הפחות. ואת המצוה הזאת קיימו אז בחרף נפש ובגבורה עילאית

14. כלי גולה, זכרון בספר, עמ' כד

Rav Moshe Natan Neta Lemberger was born in 1909 in Polgar, Hungary and died in 1982 in Kiryat Ata. He studied from Rav Shimon Greenfield (the Maharshag) in Sahrshag and was close to Rabi Shalom Eliezer Halberstam from Ratzfort. Before the war he resided in Makov in Hungary. In 1944 he was exiled to a labor camp in Vienna. Towards the end of the war he was taken to Thereisenstadt and there he was liberated. Subsequent to the war he traveled to Budapest, and afterwards returned to Makov where he served as rav and established a yeshiva that he led. In 1952 he made aliya and settled in Kiryat Ata, where he led a congregation until he passed away. His published works are: "Klai Gola"- derashot on the Written Torah and the festivals, responsa and halachic works, and "Ateret Moshe"- halachic insights and responsa that were written while in the camp in Thereisenstadt.

בערב סוכות כשהוסענו לעבודתינו נעצרנו לפתע תחת אילן ערבה, אין לתאר באיזו שמחה קפצנו על המציאה הזאת, שמחנה שיהיה לנו לכל הפחות אחד מהד' מינים, החסיד המופלא הישיש ר' זלמן לייב מארקאוויטש ז"ל עשה הנענועים בכל ימי החג עמם, בצרוף הנסר הגדול כלולב, הגרון והפטיש כהדסים, והיתד המבקעת עצים כאתרוג. מי יתאר באמרנו ההלל באמצע העבודה איך הדהדו מידי יום פסוקי הלל "לא לנו ה'... כי לשמך תן כבוד.... ובודאי עדיין לא שמע יער זה הלל כזה בקרבו

ג. לישב בסוכה

15. מרדכי, סוכה, סי' תשמ

כתב רבי' ממיץ בס"י פי' שיש לו צער מן הסוכה ובצאתו ינצל דכעין דירה בעינין ואין דרך בני אדם לעמוד בדירתם בצער... ודוקא שעשה סוכתו מתחלה במקום הראוי לאכול ולשתות ולישן בה ונולד לו הצער אחר כך אבל עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער באכילתו או בשתייתו או בשינה כגון שירא מגנבים ומלסטים לא מיבעיא דלא מיפטר בה אלא אפילו אין סכנה באכילה ושתייה אלא בשינה לא יצא י"ח כלל אפילו באכילה דהא כעין דירה בעינין כיון שאין יכול לעשות בה כל צרכיו אכילה ושתייה ושינה בלא צער מתחלה לא הויה סוכה כיון דלצעוריה קיימא

16. שולחן ערוך אורח חיים סימן תרמ סעיף ד

מצטער פטור מן הסוכה, הוא ולא משמשיו (אבל בלילה ראשונה אפי' מצטער חייב לאכול שם כזית) (כל בו); איזהו מצטער, זה שאינו יכול לישן בסוכה מפני הרוח, או מפני הזבובים והפרעושים וכיוצא בהם, או מפני הריח; ודוקא שבא לו הצער במקרה, אחר שעשה שם הסוכה, אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחלה במקום הריח או הרוח ולומר: מצטער אני. הגה: ואם עשאה מתחלה במקום שמצטער באכילה או בשתייה או בשינה, או שא"א לו לעשות אחד מהם בסוכה מחמת דמתיירא מלסטים או גנבים כשהוא בסוכה, אינו יוצא באותה סוכה כלל, אפי' בדברים שלא מצטער בהם, דלא הויה כעין דירה שיוכל לעשות שם כל צרכיו (מרדכי פרק הישן).

17. שערי תשובה סימן תרמ ס"ק [ה]

כלל - עבה"ט וע' בשו"ת ח"צ שם שכת' לתמוה על המרדכי שהביא בהג"ה שאם מצטער בשינה לא יצא י"ח אפילו באכילה דהא ליתא דתשבו כעין תדורו לא קאי אלא על אופן השיבה באיזה ענין תהיה וע"ז נאמר שתהיה כעין דירה אבל אם עשה ב' סוכות האחת לאכילה והאחת לשינה אף שאותה של אכילה אינה ראויה לשינה מ"מ נפיק י"ח אכילה ולכן גם מ"ש בהג"ה בשם תה"ד דאם צר לו בפישוט ידיו ורגליו אעפ"כ מחויב לישן בה ומוכח מסוכה של ז' טפחים

ומדברי המרדכי הא ליתא דהחוש מוכיח שאין לך מצטער גדול מזה ואין לו לעשות לכתחלה סוכה כזו, אבל אם הוא ב"ט וכבר נעשה או שאין לו מקום לסוכה אחרת ודאי א"צ לישן בה ומ"מ יוצא בה י"ח אכילה וע' שם שהביא ראייה מר"ע שעשה סוכה בראש הספינה שהרוח מצויה שם ואין דרך לישן ואפ"ה עשאה לצורך אכילה ע"ש

18. רא"ש, סוכה פ"ז סי' כג

כגון שהוא מצטער מפני ירידת גשמים ואינו חייב לאכול בסוכה אבל חוץ לסוכה חייב לאכול משום שמחת יו"ט ודוקא מלילה ראשונה ואילך רשות אבל בלילה ראשונה בכל ענין חובה ואפי' יורדין גשמים חייב לאכול כזית בסוכה דילפינן מחג המצות

19. חידושי הריטב"א, סוכה כז ע"א

אבל שמעתי בשם גדול מגדולי הדור אשר בצרפת שהיה מחייב לישן בסוכה בלילה הראשון של סוכות ואפילו ירדו גשמים שינת עראי מיהת, ולא התיירו לו לירד מן הסוכה אלא בשאר ימים שהם רשות אבל בלילה הראשונה הכתוב קבעו חובה מגזירה שוה דט"ו ט"ו מחג המצות, והא ליתא כלל לפום האי דכתיבנא שאין חיוב ליל הראשון אלא באכילה דומיא דליל ראשון של פסח, דחיוב שינה לא אתי מהתם דלא מחייב בשינה, ותו דאם כן היכי סתים לן תנא לקמן שאם ירדו גשמים יצאו מן הסוכה ולא חילק בין ליל הראשון לשאר ימים, אלא ודאי דהא ליתא כלל, ומה שכתבנו נכון ועיקר לכל מודה על האמת

20. משנה ברורה, סי' תרלט ס"ק לה

דאף שהוא מצטער מחמת הגשם וכל מצטער פטור מסוכה סבירא ליה להרמ"א כדעת הפוסקים דסוברין דבלילה ראשונה אף מצטער חייב וטעמם דכיון דגמרינן ט"ו ט"ו מחג המצות לגמרי גמרינן מה התם בכל גוויי חייב אף בסוכות כן. ודע דיש עוד מגדולי הראשונים דסבירא להו דגזרה שוה זו לאו להכי אתיא ואין לחלק בין לילה הראשונה לשאר ימים וע"כ הכריעו כמה אחרונים דאף דמחוייב לאכול בסוכה מחמת ספק ברכת לישב בסוכה לא יברך דספק ברכות להקל

21. עלי מרורות, נסיונות, עמ' 241; ספר הגאולה לרמב"ן, מבוא לספר הגאולה, ישועת משה, עמ' צ

בשנת תש"ג (כוונתו לסוכות תש"ד, שכן הרב אהרנסון הגיע לאושוויץ לאחר סוכות תש"ג) עשינו באשוויץ - בונא במסירת נפש סוכה בגבול ה.ס.ס. היינו סמוך לבית השומרים ומנהיגי ס.ס.ס. עמדו שורת חביות גבוהים וביניהם הי' ריוח גדול כשיעור סוכה גדולה והנחנו עליהם סכך כשר ואין מכיר בזה, ובליל א' נכנסנו שם בחשאי וקדשנו ואכלנו כזית, והמקום אשר עמדה שם סוכתנו זו, היתה מוקפת בחוטי ברזל והכניסה לשם היתה אסורה כי הי' מחסן תחת עונש מיתה ומקום ספק הי' אצלי אם לברך לישב בסוכה כיון שסכנה לשהות שם

אולם מחמת חביבות המצוה שנעשתה במס"נ ברכנו לישב בסוכה ואכלנו שם הרבה אנשים בזה יוצא וזה נכנס ואוכל כזית פתו בחשאי ובסתר מיראת העונש ושמחת הלב שזכינו לקיים מצות סוכה

22. ספר הגאולה, מבוא לספר הגאולה, ישועת משה, הרב משה יהושע אהרנסון, עמ' צ

מ"מ מחמת חביבת המצוה שנעשתה במסירות נפש - אחרי כמה שנים שלא הי' לנו סוכה - נפלט מפינו ברכת לישב בסוכה, ושהחינו בשמחת הלב שזכינו לסדר סוכה בתוך מלתעות הארי, לעשות נח"ר לבורא בגיהנם האושביצי אכלו שם הרבה אנשים בזה יוצא וזה נכנס

ד. מסירות נפש לצורך קיום מצוות עשה

23. ש"ך יורה דעה סימן קנז ס"ק א

והב"ח פסק כהרמב"ם דכל מי שדינו לעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר ה"ז מתחייב בנפשו וכן דעת הב"י וכן נראה דעת הרמב"ן בס' תורת האדם ומביאו הר"ן פ' יה"כ ובהג"א ממרה"ח רפ"ק דכתובות כתבו אם רוצה להחמיר על עצמו וליהרג היכא דקי"ל יעבור ואל יהרג צ"ע אי שרי או לא ע"כ וכתב בת"ה סי' קצ"ט והיה נראה דבפלוגתא דרבוותא אזלינן לקולא באיסור סכנת נפשות כדאמרינן בעלמא ספק נפשות להקל אמנם י"ל הכא דלענין קדוש השם שלא הקפידה התורה על איבוד נפשות מישראל לא ילפינן לה משאר ספיקות דלית בהו משום קידוש השם ונראה דלפי הענין ושרואין אנו כוונתו מורין לו עכ"ל

24. רמ"א, שו"ע יו"ד סי' קנז סעיף א

ודוקא אם רוצים להעבירו במצות לא תעשה, אבל אם גזרו גזרה שלא לקיים מצות עשה, אין צריך לקיימו ושיהרג (ר"ן פרק במה טומנין ונ"י פרק סורר ומורה). מיהו אם השעה צריכה לכך, ורוצה ליהרג ולקיימו, הרשות בידו ביאור הגר"א יורה דעה סימן קנז ס"ק י

25. ביאור הגר"א, שו"ע יו"ד סי' קנז ס"ק י

והקשה שם הר"ן היאך מסר עצמו אלישע בתחלה וכן דניאל בשביל התפלה וכן כל הנך שכ' לעיל במדרש ש"ט מה לך כו' ות' דרשאי להחמיר על עצמו למסור במקום שא"צ כמש"ל וכ"כ נ"י בסנהדרין שם על מש"ש דקרקע עולם כו' כנ"ל וכתב דאסור למסור עצמו במקום שא"צ והא דאלישע בעל כנפים וכן חנניה מישאל ועזריה ומדרש ש"ט הנ"ל היינו מפני שהיתה השעה צריכה לכך וכ"כ בד"מ משמו וז"ש כאן מיהו אם כו'

26. שו"ת מקדשי השב, שער מחמדים סי' ז

ואני לא ידעתי לשות עצה בנפשי, כי הענין הי' כרוך בסכנה גדולה. כי כבר הי' סמוך לעת ערב, אשר הוא הזמן המוכן לפורעניות, והנאצי"ם צריכים לבוא לקחתם. ואם יבואו פתאום הנאצי"ם, ובאותו רגע אני נמצא בתוכם, אז אין ספק שגם אותי יקחו עמהם לבית המוקד. והקאפוס, הנודעים לרשעים, לא יניחו אותי אף לברוח לחוץ. ועמדת, עומד ומרהר, כדת מה לעשות, וספק גדול הי' במוחי, אם מותר לי לסכן נפשי, אפי' בספק סכנה, בשביל שמיעות תקיעות שופר של הנערים. והנערים צעקו מרה, הפולחת כל לב, רבי, רבי! בוא נא, למען השם, חוסה נא על נפשינו, ובוא נא לזכות אותנו במצוה הלז' ברגעים האחרונים. ועמדת משתומם, כי לא הי' לי אף עם מי להתיעץ.

ונוסף על ספיקי, הנה בני, זלמן ליב, יחי', עמד על ידי, והחזיק בי במררות ותחנונים. אבי, אבי, אל תעשה זאת, למעה"ש, כי ח"ו, ברור הזיקא, ואשאר, ח"ו, גלמוד שכול, כתורן בראש ההר. אבי, אבי, אל תלך ואל תכנס, אינך מחויב לעשות זאת. כבר תקעת היום הרבה פעמים, וגם זה הי' כרוך בסכנת נפש, וכבר הי' די והותר מזה. וכדומה דברי תחנונים, בבכ' רבה. וכאשר הבטתי על בני יחי', נתעורר בי רחמנות עליו, וראיתי שמאד צדקו דבריו.

אכן לעומת זה, הקולות והצעקות של הנערים לא נתנו מרגוע לנפשי, ועוררו רחמנות גדולה בלבי. ואולי יגן עליהם מצוה זו בעת הצר, וכולי האי ואולי. וגם כמה אנשים, חסידים ואנשי מעשה, שנתעוררו מקולות הנערים, השתדלו והתחננו לטובת הנערים, שעוד היום גדול, ויספיק עוד הזמן ליכנס ולצאת משם, ושלוחי מצוה אינם נוזקין, ועוד כדברים האלה

... ובאתי לידי החלטה, יעבור עלי מה, לא אשיב פניהם בבקשתם, ולא אשעה לתחנוני בני, נ"י. ותיכף התחלתי המשא ומתן עם הקאפוס הרשעים... אכן, אחרי רוב הפצרות מכמה בע"ב, ובעד סכום גדול אשר התקבץ בעוד איזה רגעים, על אחר נענו לבקשתינו. אך הזהירו אותי בתנאי כפול, שאדע, שאם אשמע קול צלצול הפעמון שע"י השער, שזה מורה שהס' ס' באים להמחנה. ברגע הזה נחרץ גורלי, יחד עם כל הנערים הנמצאים בתוך הבלאק, כי לא יניחו אותי לצאת משם בשום אופן.

ואני קבלתי עלי את הכל, ונכנסתי אל הנערים. רק זאת עשיתי מקודם, שצויתי לבני, זלמן ליב, נ"י, שיעמוד ברחוב המחנה, ולהסתכל מרחוק נוכח שער המחנה. ובאם יראה את אנשי הס' ס' מתקרבים להשער, ירוץ תיכף להודיעני, ואעזוב תיכף הבלאק, ואף אם יהי' באמצע התקיעות.

והאמת ניתן לכתוב, כי ההחלטה הנ"ל לא הי' מתאים עם ההלכה. כי ידעתי היטב, כי עפ"י ההלכה, אין להכניס עצמו אף לספק ספיקא שבסכנה מכח מצות תקיעת שופר. אכן, עיקר החלטתי באותו רגע הי', מחמת שבין כך ובין כך לא הייתי מחזיק הרבה מהחיות שלי, כי מי הוא זה שהי' יכול לידע באושוויטץ כמה ימים יש לו עוד לחיות. שהרי ראינו בעינינו, שבכל יום ויום נהרגים ונשרפים אחב"י, אלפים ורבות, או נופלים בשדה מתוך עבודה קשה, ומתים כעמיר אחרי הקציר, ולא הי' שום חשיבות כל החיות שלנו. זה הי' עיקר הסיבה להחלטתי הנ"ל, אף שידעתי, שבאמת, גם סברא זו אין לו שום מקור בהלכה